

Neznalost zákonů neomlouvá

Tuto zásadu jsme se učili kdysi ve škole. Byla to sice doba politických procesů, násilné kolektivizace, zásahů proti katolické církvi a jiných excesů nového režimu¹, ale nás, školních dětí v klidné pražské čtvrti na Letné, se to příliš netýkalo. Od svých sester jsem se dozvěděl, že žáci museli v učebnicích začernit portrét Rudolfa Slánského, dosavadního generálního tajemníka strany, který byl najednou odsouzen jako vůdce „Protistátního spikleneckého centra“. Příkaz přišel z Moskvy – bylo to v souladu se Stalinovou tezí o zostřování třídního boje.

V běžném životě se tyto události moc neprojevovaly. Lidé se chovali stále stejně, o politice se moc nemluvalo. Teprve v 6. třídě, v roce 1956, nastoupil do školy pionýrský vedoucí a skoro všichni² jsme do Pionýra vstoupili. Museli jsme složit pionýrský slib a odpovědět na nějaké otázky; ptali se nás třeba co znamenají 3 cípy zavázaného šátku: *pionýr – svazák – komunista*. V té době nám naše paní třídní sdělila, že jí máme oslovovat „soudružko učitelko“, že se učitelé na tom učitelé dohodli. Všechno se to odehrávalo v pohodě, o třídním boji či imperialistech tu nikdo nemluvil.

Když jsme končili v roce 1959 školu, prodělávali jsme školení civilní obrany, kde nás cvičili jako „nosiče raněných“ po atomovém výbuchu. Měli jsme je označovat různými destičkami ve tvaru čtverce, kolečka nebo trojúhelníku, uvázaných kolem krku. Na toto školení si někteří z nás vzpomněli o mnoho let později, když havaroval reaktor v Černobyli. Konala se právě Stezka³ někde poblíž Plzně. Naše trasa pochodovala na závěrečný sraz v pláštěnkách s písní „*Když nebudeme dnes aktivní, budeme zítra radioaktivní*“ ze Sokolovského festivalu politické písně. Na místě srazu byl policista, který měl dohlížet na ideovou úroveň akce, ale naše píseň mu zřejmě nevadila.

V oněch dobách „protiprávního režimu“ platily pro běžný život zákony, napsané právníky vyškolenými v době první republiky. I v novém režimu přežívala určitá právní kultura: zákony byly srozumitelné a každý věděl, co je dovoleno a co nikoli. O naše rodinné právo byl zájem i v cizině, moje matka, která studovala před válkou v Itálii, přeložila naše rodinné právo do italštiny.

Po roce 1989, kdy jsme vyhnali komunisty (kteří se ale obratem vrátili), jsme uvěřili v obnovení demokracie; vzorem nám byla první republika a státy západní Evropy. Věci se ale vyvinuly jinak: rozběhla se (s požehnáním *liberálních ekonomů* v čele s Václavem Klausem a jeho žáky – Dušan Tříška a jiní) divoká privatizace. Chyběly zákony a pokud byly, úředníci a soudcové s nimi nedokázali pracovat. Parlament přijímal „smršť“ nepřehledných zákonů, včetně „přílepků“, které byly dílem zkorumpovaných poslanců. Tak vznikl dnešní stav, kdy zákonům nerozumějí ani právníci a rozhodování soudů je *věštěním z křišťálové koule*. Soudci se alibisticky schovávají za doslovné znění paragrafů, tzv. pozitivní *právo*. Vznikají tak bizarní rozsudky; nedávno byl jeden muž potrestán vězením za to, že ukradl v obchodě (době nouzového stavu) 4 housky, pro vlastní potřebu, asi z hladu. Mezi advokáty vznikla názorová platforma za *rozumné právo*.

Dnes jsem poslouchal v Českém rozhlasu pořad „Jak to vidí“; politoložka Dvořáková mluvila o dvou státních institucích, které mají dbát na dodržování práva: jedním je *antimonopolní úřad*, který má udržovat zdravé tržní prostředí, druhým je *Nejvyšší kontrolní úřad* (NKÚ). Ani jeden z nich

1 V době politického uvolnění v 60. letech se mluvalo o „porušování socialistické zákonnosti“

2 Až na jednoho – ten tam vstoupil až v osmé třídě, aby mohl jít na střední školu

3 Akce Turistického akademického klubu (TAK)

nemůže plnit svou úlohu: první nemá dostatečné pravomoci, druhému chybí vnitřní kontrola, která by zabránila politickému ovlivňování ze strany vlády či politických stran. Vládě i parlamentu tento stav zřejmě vyhovuje – chybí *politická vůle* jej změnit.

A tak se ocitáme ve stavu, kdy právo je na papíře a život se řídí spíše zvyklostmi a tradicí. Na zodpovědná místa se lidé nehrnou: vzhledem k nepřehlednosti zákonů je možné každého nechat stíhat – dokonce existuje firma, která to nabízí. Je potom těžké realizovat velké projekty a čerpat evropské prostředky. Vzít na sebe odpovědnost se nemusí vyplatit.

Ve Sloupu, 11.8.2020

Jan Matys